

Регионалната сигурност в условията на европейската и евроатлантическата перспектива на региона

Пламен Бончев,
Директор на дирекция „Политика за сигурност“
МВНР

Евро-Атлантическата перспектива и интеграция продължават да бъдат ключови фактори за стабилността и демократичното развитие на Западните Балкани.

Днес държавите от региона имат институционализирани отношения с НАТО – пълноправно членство, ясна перспектива за членство или участие в Партньорството за мир (ПЗМ). Албания и Хърватия се присъединиха към Алианса през 2009 г., Република Македония може да ги последва, веднага след разрешаване на проблема с името. През 2009 г. Черна гора получи възможност да осъществява подготовката си за членство в рамките на механизма „План за действие за членство“ (ПДЧ). На срещата на външните министри на НАТО в Талин през април 2010 г. Босна и Херцеговина също получи покана за присъединяване към ПДЧ, като ще може да реализира пълноценно участието си в ПДЧ, след решаване на проблема с регистрирането на недвижимите имоти на МО. Сърбия участва в Партньорството за мир с Индивидуална програма за партньорство, а сега пристъпва към разработване на Индивидуален партньорски план за действие. По обясними причини Косово засега остава извън обхвата на тези партньорски отношения, но НАТО запазва твърдия си ангажимент към стабилността в Косово.

Както в развитието на евроатлантическата интеграция, така и по отношение на европейската перспектива на Западните Балкани, напредъкът е очевиден. Тази „двойна“ интеграция е безспорно „win-win game“ както за страните от региона, така и за цялата евроатлантическа общност. Понякога се посочват възможни алтернативи (като политика на неутралитет или „интеграция без присъединяване“), но те са по-скоро тактически стъпки, продиктувани от вътрешнополитически съображения, и в дългосрочна перспектива шансовете да бъдат реализирани са минимални. Въпросът е не „дали“, а с какви темпове ще се развива Евро-Атлантическата интеграция и кога ще достигне своето крайно състояние по отношение на целия регион.

Могат да се очертаят три основни групи предизвикателства пред Евро-Атлантическата интеграция след Лисабон:

Първата група е свързана със състоянието и перспективите на сигурността и стабилността на Западните Балкани. Като цяло постигнатият напредък е значителен и очевиден. От регион на конфликти Западните Балкани през последното десетилетие се превърнаха в регион на демократични държави, които се стремят да решават съществуващите спорове и проблеми по мирен път и да работят съвместно за противодействие на регионални и глобални предизвикателства. Повечето страни от региона постепенно се превръщат от потребители на сигурност в производители на

сигурност, включително като участват в операции на НАТО и ЕС по управление на кризи.

Въпреки безспорните постижения през последното десетилетие, състоянието на сигурността и стабилността в региона продължава да предизвиква загриженост сред евроатлантическата общност. Под повърхността се запазват етнически и религиозни напрежения, взаимно недоверие, негативни стереотипи и нагласи към съседите. Противодействието на корупцията и организираната престъпност все още не дава ефективни резултати. Потенциалът и рисковете Западните Балкани отново да се върнат към нестабилност, а може би и към по-лошо, се запазва и ситуацията в северно Косово през последните месеци е безспорен пример. Всичко това се отразява неблагоприятно на целта за ускорена Евро-Атлантическа интеграция.

Втората група предизвикателства е свързана с комбинация от фактори, които действат извън и независимо от региона, но имат непосредствено отражение върху интеграционните процеси. Такива фактори са:

- новите приоритети и акценти във външната и отбранителната политика на САЩ, които насочват вниманието към други географски зони – Далечния изток и Азия като цяло, както и Близкия изток. Това създава усещане, оправдано или не, че енергията и дипломатията на САЩ вече не са автоматично на разположение в подкрепа на Евро-Атлантическата интеграция на пост-съветското и пост-комунистическото пространство в Европа, в т.ч. и на Западните Балкани;

- „умората от разширяването“, която е по-характерна за ЕС, но неизбежно засяга и политиката на отворени врати на НАТО;

- растящата увереност на Русия и продължаващото неприемане на разширяването на НАТО, съчетани с по-голяма склонност на важни държави от НАТО към по-прагматични отношения и компромиси с Москва по принципни въпроси.

Всички тези фактори водят до ситуация, в която разширяването на НАТО не е сред основните приоритети на съюзниците.

Третата група предизвикателства е свързана с някои специфични проблеми и трудности в интеграцията на отделни страни, както и със своеобразна „умора“, този път вътре в региона. Необходимите за членство реформи са сложни и трудни, отнемат време и ресурси, които глобалната рецесия прави по-оскъдни. Отсъствието на бързи и съществени резултати в интеграционния процес намалява ентузиазма на управляващите елити за реформи и създава реален риск от забавяне на тези реформи. Като алтернатива на реформите, управляващите прибегват към популистки решения и политики, често с националистическа окраска. Това води до съществени различия в темповете на интеграционните процеси – като две крайности можем да посочим Черна гора и Босна и Херцеговина, което засилва потенциала за нестабилност.

Как да отговорим на тези предизвикателства – като НАТО и като съюзници, които по силата на своята историческа съдба и география имат не само специфични интереси, цели и политики, но и особени отговорности към бъдещето на региона.

На първо място, в Евро-Атлантическата интеграция на Западните Балкани съществува остра потребност от вливане на нова енергия и динамика. В своята нова Стратегическа концепция от Лисабон НАТО потвърди своя ангажимент по отношение на гарантирането на стабилността на Западните Балкани и перспективите за членство на страните от региона. На предстоящата среща на върха в Чикаго през май т.г. съюзниците трябва да изпълнят този ангажимент с конкретно съдържание, като последователно предприемат практически стъпки за неговото материализиране.

Алиансът следва да продължи да насърчава активно страните за постигане на компромис по името на Република Македония, който да отвори пътя както за членство на Република Македония в НАТО, така и за напредък в кандидатурата ѝ за присъединяване към ЕС.

В Босна и Херцеговина трябва да насърчаваме новото правителство, сформирано след продължила 18 месеца политическа криза, да предприеме необходимите стъпки за приключване на работата по уреждането на въпроса за недвижимите имоти на МО, което да позволи скорошно включване на страната с Годишна национална програма (ГНП) в ПДЧ.

Напредъкът и признатите постижения на Черна гора в изпълнението на ПДЧ трябва да бъдат не само насърчени, но и възнаградени, включително и чрез ускоряване на перспективата за членство, което ще създаде нова динамика в евроатлантическата интеграция на целия регион.

Предприетите от Сърбия стъпки за задълбочаване на партньорството с НАТО създават нов момент и динамика на отношенията с Алианса, които не бива да пропуснем. Необходим е адекватен отговор от страна на НАТО, който да съдейства за подсилване принадлежността на Сърбия към евроатлантическата общност.

В контекста на ясно заявеното от Косово желание за бъдещо членство в НАТО и трансформацията на ролята на КФОР вероятно приближава моментът, когато НАТО ще трябва да адресира и бъдещото си сътрудничество с Косово.

Не трябва да забравяме, че в крайна сметка решаващо значение за хода и темповете на Евро-Атлантическата интеграция ще има изпълнението на критериите и изискванията за членство от самите кандидати. Те носят основната отговорност за трудните, но необходими реформи. НАТО, от своя страна, трябва да използва максимално „агресивно“ привлекателната сила на перспективата за членство за ускоряване на тези реформи.

Посоченият по-рано ясен ангажимент от Лисабон е една от предпоставките за насърчаване на реформите. Този ангажимент засилва позициите на реформаторите и способността им да убеждават общественото мнение, че трудностите и лишенията в краткосрочна перспектива и отхвърлянето на националистическите изкушения водят до по-големи бъдещи ползи и изгоди, а обратното води до изолация и отдалечаване на евроатлантическата перспектива.

НАТО трябва не само да насърчава политически, но и да подпомага на практика трудните реформи. НАТО като цяло и отделните съюзници – както на двустранна основа, така и в рамките на многостранни и регионални механизми и инициативи – трябва да се ангажират в по-активна съвместна работа с кандидатите по осъществяването на специфични реформи, според своя опит, експертиза и ресурси.

Наред с твърдата си политическа подкрепа за Евро-Атлантическа интеграция на страните от Западните Балкани, България винаги е придавала важно значение на развитието на прагматично и насочено към конкретни резултати сътрудничество.

Интересен опит в това отношение представлява серията от двустранни споразумения – Меморандуми за сътрудничество в областта на европейската и евроатлантическа интеграция, които бяха подписани през последните 7 години с всички страни от Западните Балкани – първото бе с Република Македония през 2004 г., непосредствено след присъединяването на България към НАТО, последвано от меморандуми със Сърбия, Черна гора, Албания и Босна и Херцеговина. Аналогични меморандуми за сътрудничество подписахме и със страните от Черноморско-Кавказкия регион – Грузия, Азербайджан, Армения и Молдова.

На основата на тези споразумения България осъществява редица дейности за практическо сътрудничество в двустранен и многостранен формат в различни области, като редовни външнополитически консултации; обмен на информация, опит и експертиза в областта на политиката на сигурност и отбрана; насърчаване на двустранното и регионалното сътрудничество в борбата срещу нелегалния трафик на оръжие и хора, организираната престъпност, международния тероризъм и разпространението на ОМУ; изграждане на административен капацитет; адаптиране на законодателството и насърчаване на добри практики в сферата на сигурността и отбраната; публична дипломация и разработване на комуникационни стратегии; насърчаване на сътрудничеството между неправителствени организации и академични институции.

Дейностите и формите на сътрудничество включват експертни срещи и практически семинари; съвместно обучение чрез организиране на семинари, курсове и стажове по въпроси на евро-атлантическата интеграция, както и насърчаване на участието на експерти на всяка от страните в международни и национални семинари и курсове, организирани от другата страна; проучване на възможностите за разработване на съвместни проекти.

В светлината на позитивния опит от регионалните инициативи и механизми за сътрудничество, НАТО и съюзниците трябва активно да насърчават регионалното сътрудничество на Западните Балкани, по-конкретно в областите, които имат пряко отношение към реализирането на евроатлантическата перспектива на региона.

Въпреки успехите в развитието на регионалното сътрудничество, на Западните Балкани все още отсъства усещането за обща съдба и бъдеще. За много от страните от региона интегрирането в НАТО и ЕС се разглежда като шанс да се отделят от региона, а не като стимул да изградят сътрудничество със съседите. Това до голяма степен е

продължение на дългогодишната „балканска“ традиция на съперничество и търсене на подкрепата на някоя от великите сили.

НАТО трябва всячески да насърчава съвместните усилия на страните по пътя към Евро-Атлантическа интеграция, изградени на основата на ясно разбиране за неделимостта на сигурността на целия регион. Изолирането или само-изолирането на отделни страни могат да имат само негативни последици за целия регион.

Стимулирането на регионалното сътрудничество не само помага на бившите противници да работят съвместно и да градят доверие помежду си, но в сферата на сигурността и отбраната може да осигури особени ползи – в условията на оскъдни бюджети за отбранителните реформи и за постигането на оперативна съвместимост прилагането на новаторски форми на регионално сътрудничество и коопериране ще бъде в полза на всички.

Това намира все по-голямо разбиране в рамките на най-значимия регионален форум за военно-политически диалог и военно сътрудничество - Процеса на срещи на министрите на отбраната на страните от Югоизточна Европа (South East Defense Ministerial - SEDM), който обединява Албания, Босна и Херцеговина, България, Гърция, Италия, Македония, Република Хърватска, Румъния, САЩ, Словения, Сърбия, Черна гора, Турция и Украйна. За утвърждаването на такива иновативни подходи и за максималното използване на възможностите на SEDM за ускоряване на евроатлантическата интеграция на страните от региона сериозен пример имаше и приключилото през юли 2011 г. българско председателство (2009-2011 г.) на процеса.